

מה כבר נחוץ לה

עופרה שלו: תנשמי, הוצאת ספרי עתון '77, 2014, 95 עמ'

עופרה שלו | תנשמי

שירתה של עפרה שלו היא בעיקרה שירה חברתית. שיריה מתארים הוויה ישראלית עירונית חונקת מכל בחינה שהיא: הן על ידי ארכיטקטורה צפופה שלא משאירה מרחב נשימה פרטי, הן במרקם אנושי אלים וצעקני, הן בתוך הבית עצמו. בשירי הספר אין מקום מפלט מכל אלו. מכאן נובעת ההמלצה "אל תלכי לשום מקום" כשם אחד משירי הספר, בו כותבת שלו: "בבית הספר השכונתי מוסיקה/ צווחנית פולשת אל אזני הילדים// מעבר לכביש/ הורסים, בונים, הורסים/ שכנים חרשים בתחתונים/ תציצי, זה עושה טוב/, התווה של השכן עסיסי יותר// אל תלכי לשום מקום, ביער הזאבים רעבים/ בבית אמא חולה/ בחוץ קר" (עמ' 85). בשיר "יום הולדת ליום" כותבת שלו: "פועלים ניגרים על פיגומים/ דופקים מול חלונך/ מפצירים בשפתם שאפקח עפעפי..." "מטוס משלך קולות/ רעם, אחר כך דממה/ זכוכ נטח בחלון/ במוזום עיקש" (עמ' 11). הרעש, אם כן, מצוי משני צדי החלון, מבחוץ ומבפנים, ואינו מותיר מרחב מוגן כלשהו מפניו.

לארכיטקטורה האורבנית ביטויים רבים בשירים ופעמים היא מופיעה כאלגוריה למבנה הנפש. בשיר 'תדד' כותבת שלו: "... יש חיים בין קפלי הבטון", ומסיימת אותו: "ברוחים אני אורכת/ לתדר שיפיים בין/ התבונה לקימוט הנפש." כך מעמידה שלו את קפלי הבטון אל מול קימוטי הנפש, וההשוואה בין מבנה העיר למבנה הנפש מעניקה משנה תוקף לתחושה העולה מהשירים, שאף הנפש בתנאים אלו כבר איננה כפי שנבראה אלא בצלמה של ארכיטקטורה הסוגרת עליה.

תחושות מחנק וסגר אינן מרפות לאורך שירי הספר. בשיר 'בוקר' למשל מתוארים מצבים שונים של כליאה: "אדמה כלואה בין שיניים חרוקות", חדר מוגף בו "קרני שמש חצופות רחפות אפן בין חרכי התריס" וכליאה אף בתוככי הגוף "אני מנמיכה עוף, נבלעת בכלוב עצמותי", (עמ' 13). אולי בשל אותה תחושת מחנק מעיקה גם מבחוץ וגם מבפנים, שב וחוזר בשירים העיסוק בגבולות הבא לענות על הצורך הרחוק לתחום את המקום הפרטי אל מול הציבורי. בשיר המובא כאן, כותבת שלו: "מונחים על קו העימות כעודבים על גדר תיל/ מרדים מכאן לשם כמבט שטנה, ככנפיים שמוטות" (עמ' 84). ובשיר 'תחביב' העיסוק בגבולות מתמקד בגבולות העצמי: "פעם במים חשוכים/ פגשתי במעמקים נחש/ ממנו פחדתי/ הוא הביט בי מחוץ לגבולותי" (עמ' 28). בניסיון

להבחין בגבולות ה"אני" מתעוררת השאלה מיהו אותו "אני", ואף הוא מסתבר איננו תחום בגבולות ברורים ואיננו בעל זהות מובחנת אלא אוסף של דמויות, כפי שמתארת זאת שלו: "אין לי צורך בקרני השמש, באור הירח/ לחשוף את הנשים המהלכות בי, אני/ במאית גיבורות שכולן משנה/, בית לדמויות לובשות ופושטות את עודי" (עמ' 30).

גם בשיר 'סיפור' בולט קו גבול, אך הפעם בתוככי התודעה. העיצוב הגרפי של השיר תומך בתוכנו ומציב את הסיפור שמהווה בסיס לשיר ככנוי משני נרטיבים מקבילים. אחד מצוי בסיפור שאמא לא סיפרה והשני בסיפור שאבא לא הספיק, וגם אם זה אותו סיפור, קרוב לוודאי שהוא בעל שינויים וניואנסים. השיר מסתיים בבית: "ובלילות מערבה ניטשת במרחבי האותות, חיילים מחפשים מסתור/ ער יבקע יום." וכאן החיץ המופיע בשירי הספר בין פנים לחוץ, בין ה"אני" לאחרים, חוצה את התודעה כמערכה הניטשת במרחבי האונות.

עפרה שלו

אנחנו אנשי המקום הזה והשעה הלא יפה

מנחים על קו עמות כעורבים על גדר תיל,
מדרים מכאן לשם במבט שטנה, בכנפים שמוטות.

ימים נבלעים כהרף, טסים כזקוקין די נוח,
ככבר העיר דמים במחיר היומיום.

בנוף הנספג בחלל נעכרו הצבעים,
רע נזרע בעפר, לכבות היו לאבן.

ישטף מישהו את
המראות, יקצר את הזרם.

תכבה השרפה, ותחתיה
תנבט התחלה חדשה.

אלו חיים על קו גבול, חיים בין לבין, והם באים לידי ביטוי בכל רגע נתון, בכל תחום ואינם פוסחים אף על התודעה המחולקת לשתי אונות. הספר כולל מספר שערים, ביניהם 'זנב הזהב' המוקדש לשירים העוסקים באהבה ובסימנה שבהם שירים פחות טובים לדעתך, אולי בשל חוסר העזה להתמודד עם נושאים אלו, לעומת ההעזה בשירים העוסקים בנושאים חברתיים, שבהם מישרה שלו מבט למציאות ומתארת ללא הנחות הוויה ישראלית מעיקה ומקוטבת על ידי פערים מעמדיים הולכים וגדלים. השירים המרגשים ביותר בספר לטעמי הם שירי

דיוקן של דמויות שמהן בנוי המארג החברתי של ישראל 2014. בשירים אלה בא לידי ביטוי כישרונה של שלו "להיכנס" אל מתחת לעורם של מושאי הדיוקנאות ולחוש עמם כל רגע ורגע ביומם. הדמויות ששלו בחרת לתאר הן משולי החברה, לדוגמה: "בחדר בג'ינס עדכני/ כורע על המדרכה למרגלות הכספומט/ פושט ידו, עיניו קפואות על פיסת מדרכה", בשיר 'גינס עדכני' (עמ' 80), בשיר 'עופר': "עיניים כחולות, גמות חן, פה חסר שיניים. איש בלי גיל/ בלי בית, איש בלי. רק שם, פצע פתוח ברגל שמאל/ וסדר יום קבוע [...] שפתו מתגלגלת, מתרצצת בין אמת/ לחרפות. הכעס נובע ממנו כמעין מים מלוחים, שוטף/ את הרחוב." בהמשך השיר מסתבר שדמותו של עופר שלכאורה מייצגת רק את עצמה הופכת להיות המראה של כולנו, כשהוא "עומד ונואם, וכל מילה מפיו סודקת עוד/ פינה במסכות העוברים ולא שבים" (עמ' 81). בשיר 'אנג'ליטה: "היא עולה חרשה מרומניה/ עברה במפעל טקסטיל.../ עשתה עלייה, עשו לה טובה/ פתחו בפניה את שערי ארץ הקודש/ הבטיחו לה שהמרינה תדאג לה/ הביטוח הלאומי מפנק אותה כשקלים בודדים מדי חודש/ מה כבר נחוץ לה, שמלות? הביאה מרומניה" (עמ' 82).

שיריה של שלו הם כסימוגרף רגיש המצביע על הכיוון שאנו הולכים. שיריה מתארים דינמיקה של חיים ושל קשרים אנושיים בתוך הוויה דורסנית המטרידה כל אדם ואדם בקיום הישראלי, פולשת אל חייו של כל פרט ומערערת את החיץ שבין פנים לחוץ. ומאותו חיץ מעורער הבא לידי ביטוי הן בעולם הפיזי, הן בעולם הנפשי והן בתודעה נובעים שיריה של שלו. הנקודה המרתקת בכתיבתה היא שמהמקום המערער הזה, היא מנסה לפרוץ בעיקר את הגבולות של עצמה כפי שמעיד על כך חלומה: "בחלומי אני יודעת שכמו סכין/ אני חוצה את האטמוספירה/ בלהב פני" (עמ' 29).

שירתה של שלו נעה במתח שבין הרחוב לבית, שבין זיכרון הסיפור שאמא לא סיפרה לבין הסיפור שאבא לא הספיק, שבין ה"אני" לאחרים, ומתח זה הוא אשר מעניק לשיריה את ייחודם ואת כוחם. ♦

עדינה בן חנן

עדינה בן-חנן - ספרה ושום מקום אחר לא בית
ראה אור ב-2011 בהוצאת גוונים.